

טבע זה דבר ים

החברה לחקר האדם והסביבה

גוליון 117 - יולי 2005

➤ מפגש של אהבה

מסע הפינגווין הקיסרי

➤ ארץ רדופת שדים
מסע בטסמניה

➤ הפיתול ה-41
ההר הגבוה בסיני

➤ משלחת מחקר גאולוגית
אריתריאה

➤ במרחק נגיעה מהאלים
עמק מלאנה, הודו

➤ עולם הצמחים אוגרי המים
לא כל סוקולנט הוא קקטוס

לגיליון זה מצורף המוסף אילון
מחיר הגיליון 44 ש"ח, כולל חיילי-כסף

לטייל בתוך גלויה

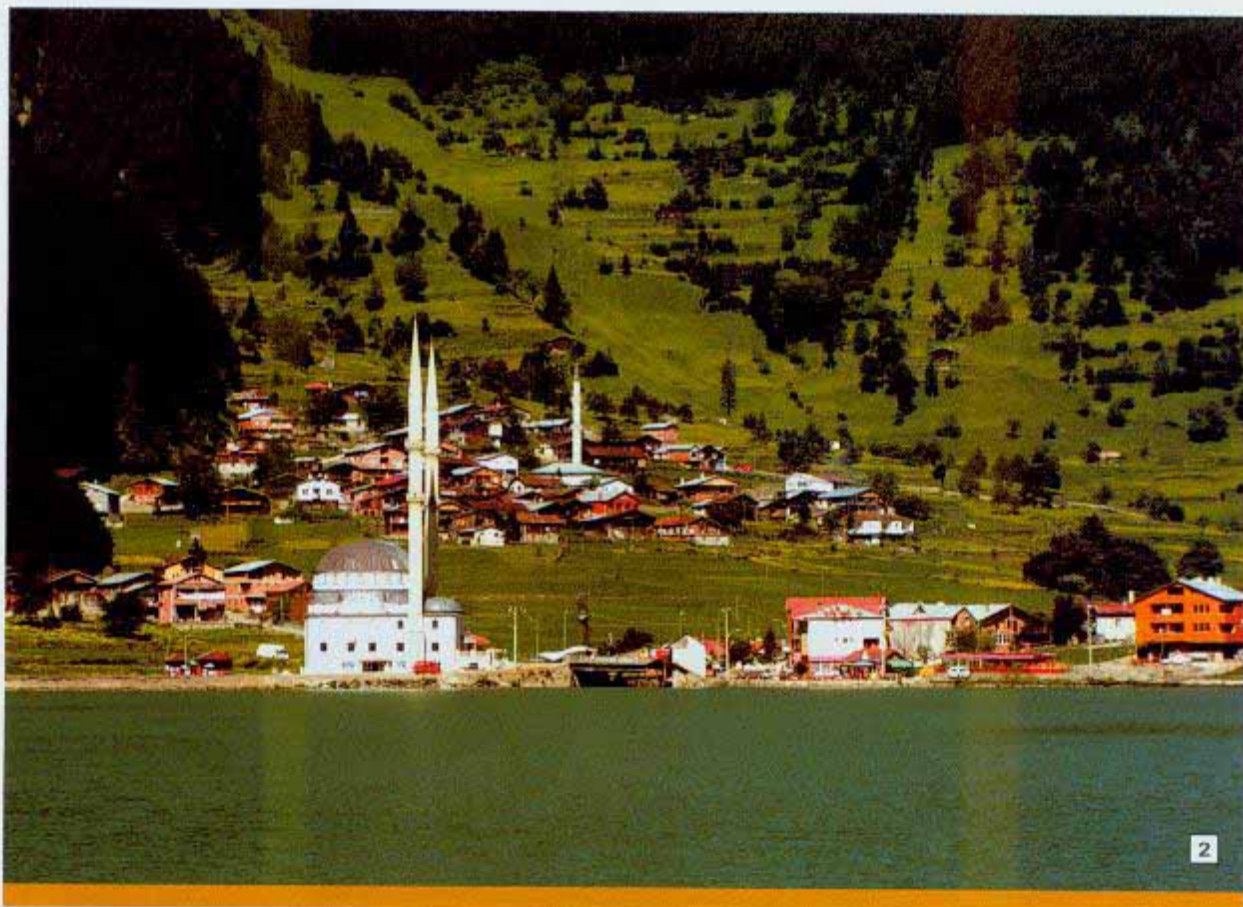
צפון-מזרח טורקיה

כתב: עמרי גלפרין
צילמו: עמרי גלפרין
ואורית אורן

1

לאחרונה פתחה חברת התעופה הטורקית "טורקיז איירלנס" - בשיתוף עם סוכנויות ישראליות מקומיות - קו תעופה ישיר מישראל לטרבזון (Trabzon) - העיר הגדולה שבצפון-מזרח טורקיה. הטייר הישראלי החל לגלות עניין באזור זה לאחר שכבר גילה את הקסם הטורקי באזור המערבי, ואת האפשרות לטייל במחירים סבירים ביחס למחירים הנהוגים במדינות אירופיות אחרות.

2

3

1. תינוקת בת לשבט ההמשי, עטופה בשמיכה, במהלך פסטיבל מקומי שנערך באיידו. בחודשי הקיץ בימים שבת וראשון נערכים פסטיבלים מקומיים ביישובי הסביבה. כדאי לברר ולא להחמיץ.
 2. אגס אחונגול על רקע המסגד המפורסם בעל שני המינרטים. המקום משרה אווירה פסטורלית ושלווה.
 3. נשות ההמשין נודעות בחריצותן, ורבות מהן עוסקות בעבודת קטיף התה. ניתן לראותן לאורך המדרונות בהרים, בשדות התה המטופחים, מול חופי הים השחור.

למיטיבי הלכת שבינינו - אפשר להגיע ממקומות מסוימים למסגות הרי הקציקר בהליכה של כמה שעות עד ימים חבל ארץ יפהפה זה, שהוא חלק מרכזי הרי הפונטוס, מאפשר להתמזג עם הטבע ולצפות להפתעות. מוטב לטייל באזורים הללו מחדש יוני ועד סוף עונת הקיץ כשתנאי מזג האוויר נוחים ונעימים.

מהעיר טרבזון נסעתי כ-50 ק"מ אל מנזר סומלה, או בכינוי העברי: "הגברת השחורה של ההר". יש לנסוע דרך כביש חוף הים השחור, ולאחר כ-20 ק"מ לפנות ימינה לכיוון הכפר מציקה (Macka). המנזר ממוקם בחלקו העליון של ואדי אלטינדרה, מעל לכפר מציקה, בין ההרים, במבנה מרהיב וגדול ממדים התלוי על ההר. סיפורים רבים סופרו סביב הקמת המנזר, אחד מהם מספר על נזיר שחי באתונה במאה הרביעית לספירה, שבשעת לילה התגלתה בפניו מריה הקדושה והורתה לו להקים מנזר באזור של מערות ומעיינות ולהניח בו את האיקונין שלה. האיקונין היה משוח בצבעי פחם כהים, ומכאן נגזר שם המנזר.

ניתן לעלות אל המנזר במדרגות מבית הקפה שבשמורת הטבע אלטינדרה, אבל אפשר גם להמשיך עם הרכב ולנסוע עד הכניסה. המנזר נטוש היום, אך עדיין משמש מוקד

טרבזון, הנמצאת במרחק שעתיים טיסה מנתביג, היא עיר סואנת, רועשת וקסומה. לחובבי הקניות מובטח בה שוק גדול ממדים, עמוס סחורות מסוגים שונים. את הקניות המפתות כדאי לדחות לסוף הטיול, כדי שלא "להיסחב" עמן במהלכו.

אחד המאפיינים של הטיול בחבל ארץ ציורי זה הוא בעיית המידע והמיפוי - לחלק מהאתרים מיוחסים תאריכים שונים, סיפורים היסטוריים שונים, ואף שמות שונים, אולם עובדות אלה לא פוגעות בהנאה הרבה של טיול באזור זה, שצפוי להיות דינמי ונתון לשינויים בגלל תנאי מזג אוויר וכן בשל אירועים ופסטיבלים שונים, וכדאי לשנות את תוואי הטיול לטובת השתתפות בהם.

ניתן לטייל באורח עצמאי, אולם יש אפשרות לקחת מהארץ חבילות תיור עם מדריך ישראלי וגייפ, דבר שמקל על ההתמצאות. אין סיבה שלא לערוך גם טיולי משפחות - המסלול נוח, נחשב בטוח למטיילים ופותח צוהר לתרבות מיוחדת, אוהבת ומכניסת אורחים.

כמו כן, אפשר לטייל עם רכב שאינו גייפ, אך יש לקחת בחשבון שלא ניתן להגיע בלעדיו למרבית פסגות ההרים המושלגות.

1

אך מאמצע המאה ה-18 החלו להתאסלם, מספרם המדויק לא ידוע, וההערכות מדברות על כ-20,000 תושבים. לא ניתן להבדיל בין הגבר ההמשיני לזה הטורקי, אך בין הנשים אפשר להבחין הודות לצעיף צבעוני העוטף את ראשיהן. בני ההמשיין עולים אל היאילות שבפסגות ההרים, בין השאר כדי למצוא זיווגים לבני הדור הצעיר. דצוי ללון באוונגול, ומשם אפשר להמשיך בנייף לכפר אנזר (Anzer). לפני שיוצאים כדאי לבדוק אם הדרך לא חסומה, כפי שאירע לי. אם הדרך חסומה, ניתן לחזור בכל סוג של רכב לכביש החוף ולפנות בפנייה לכיוון איקיזדרה (Ikizdere), שם אפשר לבקר במעיינות החמים וללון, או לחלופין להמשיך עד לאיזפיר (Ispir) וגם שם ללון. באיזפיר, מקום יפה וחביב שעדיין לא עלה על מפת התיירות, הסתובבנו בשוק הקטן וברחובות פגשנו תושבים מסבירי פנים ששמחו עד מאוד לראות תיירים המבקרים ביישובם.

2

אפשר לגנום ממי הנרר ולהתרענן. המעווינים יכולים לעלות עם גייף אל פסגות ההרים ולצפות בנופים מרהיבים, בקרחונים ובכפרי יאיילות - יישובי מגורים לעונה החמה. הבתים ביאיילות עשויים כחלקם התחתון אבן ובחלקם העליון עץ, והם מאוכלסים בחודשי הקיץ על ידי בני ההמשיין ועדריהם.

בני ההמשיין הם בני שבטים טורקים שהיגרו לטורקיה. כיום הם גרים בין הים השחור לקציקר, אם כי רבים מהם החלו להגר אל ערי טורקיה הגדולות, דבר הגורם לבקיעים במסרך השבטי שלהם. בעברם היו נוצרים,

משיכה לתיירים. בתוכו מצויים שרידים של אמנות ביזאנטית - על תקרת הקפלה המרכזית מצוירות פרסקות עם דיוקנאות של קדושים נוצרים שונים, וביניהם גם מריה הקדושה ובנה ישו עם ההילה המוצלבת העוטפת את ראשו. המקום שמור, מוגן ומשופץ, אך אין אפשרות להיכנס למרבית חדרי המנזר ואולמות התפילה.

ממנזר סומלה חזרתי לכביש חוף הים השחור, שמקיף את כל חלקו הצפוני של אזור הטיוול. הים השחור נקרא כך בגלל גון המים הכהה שלו, תוצאה של השתקפות הרי הגרניט המקיפים אותו. בעיירה סורמנה (Surmene) שלצד הכביש הבחנו בבתים עתיקים מהתקופה העות'מאנית. חלק מהבתים מצויים בתהליך של שיפוץ אטי ויסודי, ולצערי לא ניתן היה לבקר בתוכם.

באזור העיירה אוף (Of) פניתי ימינה והמשכתי עד לכפר היפהפה אוונגול (י"הנרר הארוך", Uzungol), זהו כפר קטן שבו בתים רבים מעץ. ליד האגם שמימיו קופאים בחורף, ניצבת הכנסייה של הכפר עם שני מינרטים. בטיוול לאורך הנהר ניתן לראות בריכות של דגי טרוטה (פורל) וחוטבי עצים.

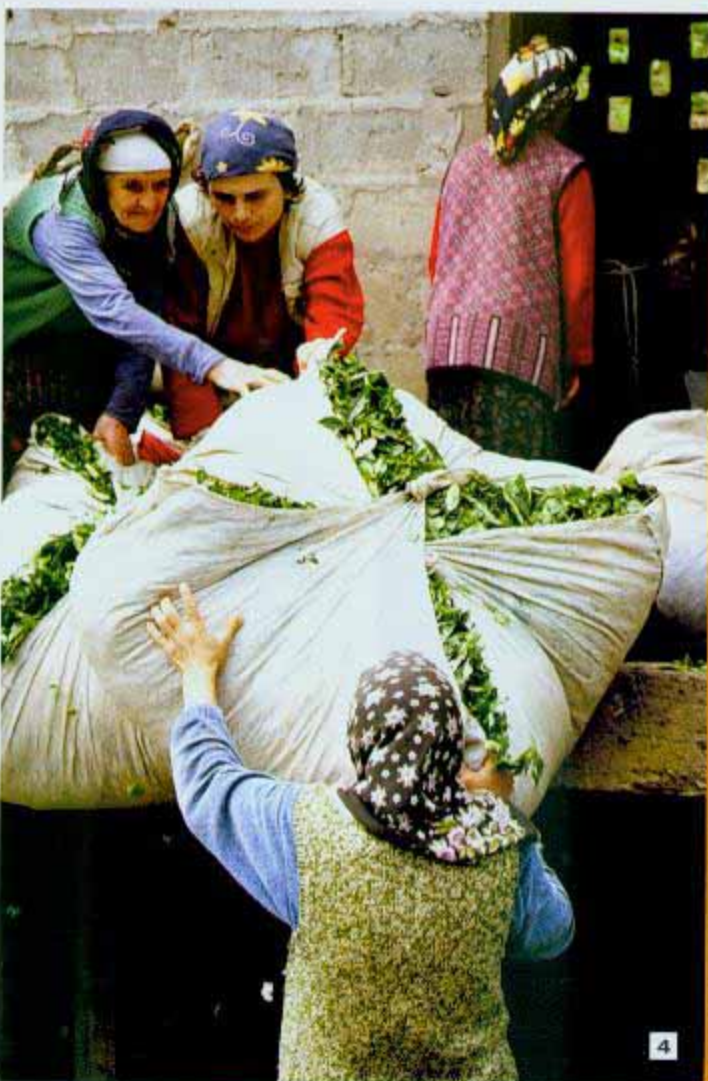
כ-20 ק"מ לפני אוזפיר מכיוון מערב, מתחילה זרימת נהר הצירור שאורכו כ-250 ק"מ והוא נשפך לים השחור אל מול חופי נרוזיה. הנהר מתאים לרפטינג ברמות של

מקצוענים, ובהדרגה נכונה יכולים רודפי החוויות לבצע רפטינג של כמה שעות עד ימים. נקודת יציאה מרכזית לשיט היא מהכפר יוסופלי (Yusufeli).

כדאי להסתובב בסמטאות הכפר וברחוב הראשי. ניתן להבחין בנהר הציוור העצמתי הוורס בין הבתים. בעוד כמה שנים עלולים המים להציף את הכפר השלו, בגלל מיום חשמל שנחשב לאחד מהגדולים בעולם. 18 סכרים לייצור חשמל למזרח טורקיה, לגרוויה ולחלק מארמניה מתוכננים להיבנות על גדותיו של הנהר. עשרה מהם צפויים להתחיל ולהפיק חשמל בפועל בעוד כמה שנים, ועוד שמונה נוספים מתוכננים בהמשך. אם התכנית המלאה תצא אל הפועל, צפויים 6,400 תושבי הכפר יוסופלי לחפש לעצמם מקום מגורים חלופי.

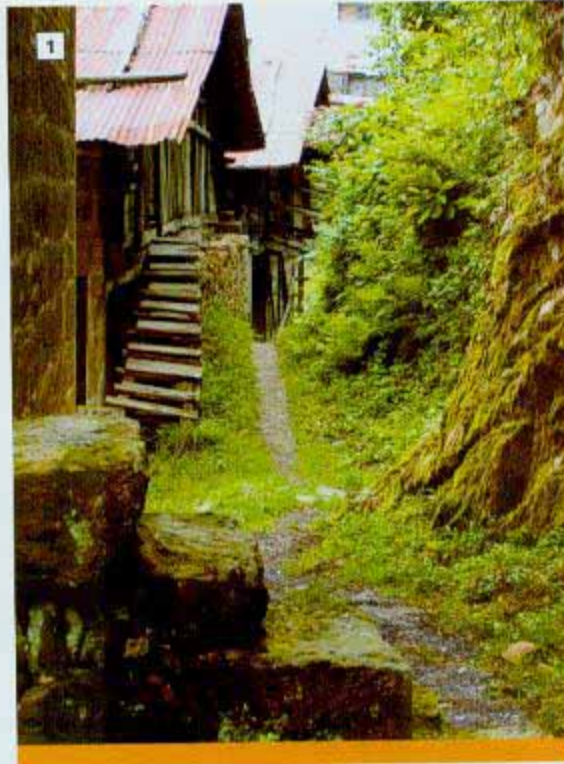

מהכפר יוסופלי המשכתי בדרך קצרה, צרה ורצופת מהמורות אל הכפר ברהל (Barhal) או בשמו הרשמי אלטי פרמק (Altı Parmak), המשמש נקודת יציאה לטיול בהרי הקציקר. בדרך לברהל ניתן להבחין בעצי דובדבן ובעצי ערמון רבים. מברהל אפשר להמשיך ולצאת לכביש החוצה את ההרים, לסטות מהדרך לכיוון הכנסיות בישהאן (Ishan) או להמשיך ולנסוע לכיוון חופי הים השחור, ולראות דוגמה טובה לאחת מתחנות מיום החשמל באזור בורציקה (Boreka). לאורך הנסיעה חולפים על פני הערים ארטווין (Artvin) והופה (Hopa), שבהן ניתן להיחשף לתופעה הקרויה "סינדרום נטשה". עם התמטטות ברית המועצות לשעבר חצו מאות "נשים עובדות" את הגבול לכיוון טורקיה, והחלו להתמקם בערים השונות ביניהן גם בטרבזון.

1. קוטפת תה במנוחה קלה מגיוס העלים. התה הוא המשקה השני הנצרך היום בעולם, לאחר המים במתכונתם הפשוטה.
2. העיירה פאזאר היא מרכז לגידול ולאיחוף של עיטים. תושבים רבים לוכדים את העיטים על ידי פריסת רשתות על פסגות ההרים, כשבצד השני של הרשתות נקשרת ציפור בר חיה כפיתון.
3. קו הרקיע של העיר הגדולה טרבזון, ככמה אתרים ושוקים בעיר בהחלט מומלץ לבקר.
4. נשות ההמשין שוקלות את השקים שבתוכם עלי התה על כל קילוגרם הן מרוויחות כחצי דולר.

1. בתים בני יותר מ-100 שנה ככפר שניובה. התושבים המקומיים מסבירי פנים, ולעתים אף מאפשרים לבקר בתוך בתיהם. 2. תושב איזפיר לאחר תפילה במסגד המקומי.

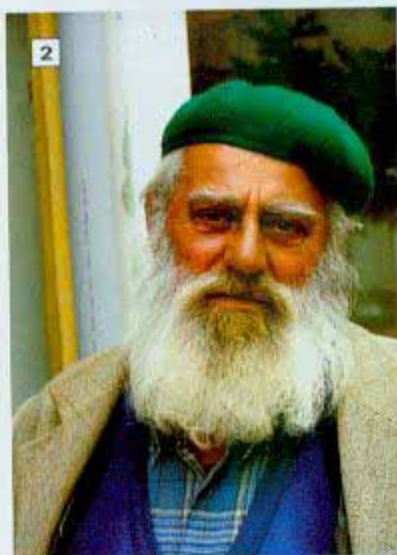

מומלץ לבקש להיכנס למפעל תה, לראות את תהליך העבודה, ואף לקנות בכוס תה טורקי אמיתי. כמיטב מסורת האירוח של בני העם הטורקי, מריזה המשכתי ישירות לעיר טרבזון, שם לתי.

לפני החזרה לארץ ביקרנו בוויולה של מוסטפה כמאל, הלוא הוא אתא טורק אבי האומה הטורקית המודרנית, שהיא כיום מוזאון. הוויולה נרכשה עבור המנהיג הנערץ. אך הוא ביקר בה שלוש פעמים בלבד במהלך חייו. אתא טורק היה זה שביצע רפורמות מרחיקות לכת, כמו הפרדת הדת מהמדינה, הוספת שמות משפחה לבני העם הטורקי, שינוי הכתב הטורקי מערבי ללטיני, וקביעת העיר אנקרה כבירת המדינה המתחדשת. אתא טורק הוא דוגמה למנהיג אוהב הנערץ על ידי בני עמו.

מהוויולה של אתא טורק אפשר להמשיך ברכב לכנסיית איה סופיה, כנסיית "החכמה הקדושה" שממדיה קטנים משל אחותה הענקית שבאיסטנבול. הכנסייה מהמאה ה-13 מאופיינת בשלושה זרמים ארכיטקטוניים: ביזאנטיים, גרוזיניים וסלג'וקיים. מעל למפתן הכניסה לכנסייה מבחינים בתבליטי סיפור גן העדן, וכן בסיפור קין והבל. מהכנסייה המשכתי לשוק הגדול שבטרבזון, העמוס שפע של סחורות. בצדי השוק יש חנות קטנה שמוכרת בשמים בייצור מקומי. אחד הבשמים עשוי מדג האנשובי ("המסיי" בשפת המקומיים). אני ממליץ להיכנס ולהריח בושם מקורי זה. לא אגלה לכם את ריחו - גלו בעצמכם.

הכותב הוא מדייק קבוצות לחו"ל, בימאי וכתב בערוץ הטלוויזיה "תיירות בריאות ופנאי" מקבוצת "טבע הדברים".

פריס, או לצפות בריקודי ההורון המדמים את תנועת השיבולים ברוח ומלווים בכלי נגינה שונים כמו הטולום - סוג של חמת הלילים מקומי עשוי עור בהמה ומכוסה בכד צבעוני. ניתן גם להצטרף אל מעגל רוקדי ההורון, שישתפו תיירים בשמחה ואף ילמדו אותם את הצעדים הבסיסיים של הריקוד. לשמחתי ביקרתי בפסטיבל מעין זה באיידר, והחוויה הייתה מרתקת.

מאיידר הזרתי לכביש חוף הים השחור ופניתי לכיוון טרבזון. ניתן לעצור בעירה פאזאר (Pazar), שבה מתקיים בכל שנה ב-15 באוגוסט פסטיבל העיט. תושבים רבים לוכדים את העיטים על ידי פריסת רשתות על פסגות ההרים, כשבצד השני של הרשתות נקשרת ציפור בר היה כפיתיון. לאחר שהעיט נלכד הוא מאולץ ללכוד עופות בר ולשוב למאלפו. החל ממועד הפסטיבל ועד תום חודש נובמבר אפשר לטייל ברחובותיה של פאזאר בשעות הבוקר, ולהתבונן במאלפים עם ציפורי העיט הפרטיות שלהם.

מפאזאר ניתן להמשיך לכיוון העיר ריזה (Rize) המכונה גם בירת התה, שם יש אקדמיה ומוזאון לתה. לאורך חוף הים השחור נראים מדרונות רצופים של מטעי תה. בסביבה יש 410 מפעלי תה שקל מאוד להותם לפי הארובות שלא פוסקות לפלוט עשן. המפעלים מספקים תה לטורקיה, וכן למדינות אירופיות שונות, בייחוד תה אורנגי

נסעתי לארדשן (Ardesen) ופניתי לכיוון שניובה (Senyuva) ואיידר (Ayder), שם גם ניתן ללון. הכפר הקטן שניובה ממוקם על נהר הפירטינה שבעמק הפירטינה (עמק הסערות), וניתן לצאת ממנו, בטוילים וגלים או ממוניעים, אל הכפרים הקטנים שסביבו, להתבשם מריחות הפרחים ולטעום תותי בר ודובדבנים בבוטנתים.

הכפר איידר נחשב אף הוא נקודת יציאה מרכזית לטיול על הרי הקציקר ואל כפרי היאילות. באזורים אלה רואים כוורות דבורים התלויות, על העצים מפחד מפני דובים (שכבר כמעט אינם קיימים באזור - אם בכלל) המחפשים שלל קל להשגה.

טיול בטורקיה לא יכול להיות מושלם אם לא מבקרים בחמאם. באיידר יש חמאם לא שגרתי, צעיר יחסית, בן 30 שנה, שעיקרו הוא דווקא בריכה עם מי מעיין המווסתים לטמפרטורה הנעה בין 45-55 מעלות. לטענת התושבים המקומיים המים מסייעים בריפוי בעיות עור, כיב קיבה (קוליטיס) ועוד מחלות שונות מרפא או לא מרפא - זה תענוג מומלץ.

בחודשי הקיץ, בימים שבת וראשון, נערכים בכפרים השונים פסטיבלים של בני המשין, עם ניחוח מסורתי. מומלץ לברר היכן מתקיימים הפסטיבלים כדי להשתתף באחד מהם. אפשר להשתתף בפסטיבל לקרבות